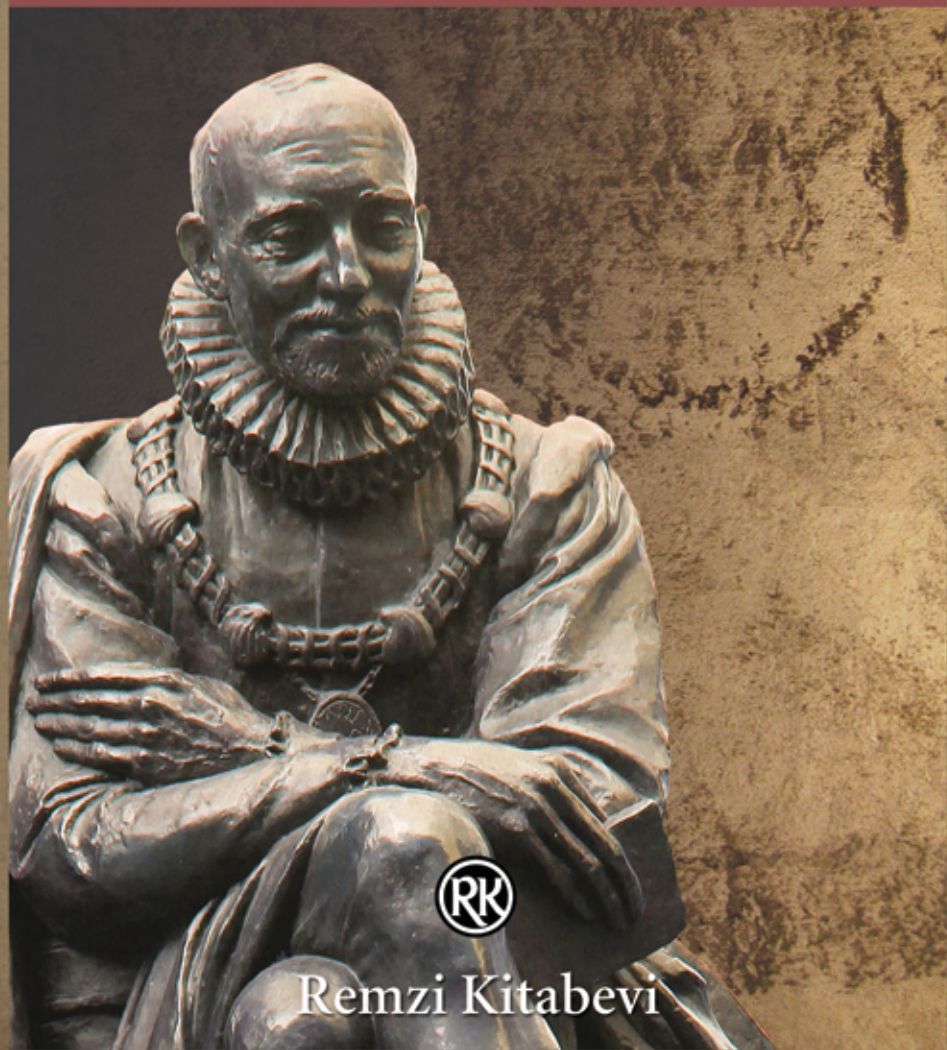


MONTAIGNE
DENEMELER



Remzi Kitabevi

MICHEL DE MONTAIGNE (1533-1592) Fransa'da, Bordeaux'da, Katolik bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Dört erkek ve üç kız kardeşı vardır. Eğitime büyük önem veren babasının etkisiyle 1535'te, henüz 2 yaşındayken kendisiyle sürekli Latince konuşan bir eğitmen gözetiminde Latince öğrenmeye başlar.

Montaigne 1539'da Fransa'nın en iyi kolejlerinden birine, Guyenne Koleji'ne girer. Burada 7 yıl öğrenim görür, Latin edebiyatının yanında Yunanca öğrenir.

1546'da Bordeaux'da 2 yıl Edebiyat Fakültesi'nde felsefe okur.

1548'de Toulous'da hukuk öğrenimi görmeye başlar.

1554 yılında babası Bordeaux Belediye Başkanı olur. Fransa'da kilise ile hanedanlık arasında taht çekişmeleri iç karışıklığa dönüşmüştür.

Babasıyla sık sık Paris'e gider.

1557'de, 24 yaşında Bordeaux Belediye Meclisi Üyesi olur.

1558'de La Boetie ile tanışır. Mezhep kavgaları Bordeaux'ya sıçramıştır.

1563 yılında Bordeaux'ya geri döner. Aynı yıl büyük dostu La Boetie'nin ölümüyle yıkılır.

1568 Haziranı'nda babasının ölümüyle ikinci kere yıkılır. Miras kardeşler arasında bölüşülür. Montaigne, Montaigne malikânesinin sahibi olur.

1570 yılında belediye meclisindeki resmi görevinden istifa eder. Bu arada babasının isteği olan teoloji çevirisini ve La Boetie'nin şiirlerini yayınlar.

1580 yılında *Denemeler*'in ilk baskısı iki cilt halinde yayınlanır.

1582'de Montaigne, Bordeaux Belediye Başkanı olur. Sayısız düzeltmeler yaptığı ilk iki kitaba üçüncüsünü ekleyerek *Denemeler*'in ikinci baskısı üç kitap olarak yapılır.

1592 yılında *Denemeler* en son ve en olgun halini almış ve neredeyse baskıya hazırdır ancak yayıncıya göndermeye fırsat bulamaz. 13 Şubat'ta doğduğu malikânede hayata veda eder.

MICHEL DE MONTAIGNE

DENEMELER

Derleyen ve Çeviren

Tülin Dağıuloğlu



Remzi Kitabevi

DENEMELER / Michel de Montaigne
Orijinal adı: *Essays*

© Türkçe çeviri: Remzi Kitabevi, 2019

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayanlar: Öner Ciravoğlu – Nesrin Arslan
Kapak: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1924-8

BİRİNCİ BASIM: Kasım 2019

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika No: 10705
Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi
4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul
Sertifika No: 44903 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çifçi Mücellit, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi
5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul
Tel (212) 629 4783

İçindekiler

Montaigne ve “Denemeler” Üzerine.....	7
Okuyucuya	11
İnsan Denen Bilmece... ..	13
Tembellik Zor Zanaat.....	16
Tabana Kuvvet	18
Korkunun Gücü	20
Felsefe, Ölümle Korkusuz Bakmayı Öğretir	23
Çocuklarımızı Topluma Kazandıralım	39
Barbar Kime Denir?	53
Bence-Sence Çılgınlığı	59
Bilinmeyenle Aldatmak	63
Yalnızlık	65
Eylemlerimizin Tutarsızlığı.....	75
Vicdan.....	80
Pişmanlık ve Tövbe.....	83
Özgürlüğün Yolunda Ağır Aksak İlerliyoruz	88
Erken Kalkan Yol Alır.....	96
Kahretmenin Böylesi.....	98
Beklentilerimiz Bizi Aşıyor	101
Yalancılık Ahlaksızlıktır	104
Kiminin Ak Kiminin Kara Deddiği Yerde.....	107
Hayal Gücünün Gücü.....	114
Eşitsizliği Görebiliyor musunuz?.....	116
Süs Bilginleri.....	120
Ne Kadar Övünsen Azdır.....	125

Dostluk: İki Beden Bir Ruh	131
Geleneğin Gücü.....	134
Kitaplar Asla Yolda Bırakmaz	136
Sarhoşluk Hayvanı	142
Tanrı'nın Huzurunda.....	145
Başarının Sırrı	149
Alışkanlığın Doğası	154
Etkileyici Konuşmaya Dair	157
Acı Çekme Adabı	159
Hastalık Hastalığım.....	161
Günlük Hayatı Duyumsamak	164
Yaşamın Zevkleri.....	169
Kadınlar ve Erkekler: Venüs ile Mars'ın Ölümsüz Aşkı	180
Deneyim Üzerine	218

Montaigne ve “Denemeler” Üzerine

Montaigne, Denemeler başlığı altında topladığı ve sonrasında bu yazın türüne adını veren kitabını okuruna “Kitabımın konusu benim. Kendimim...” seslenişiyle sunar. Yaşadığı dönem Ortaçağ karanlığının kanlı savaş ortamıdır. O bu ortamdan uzaklaşmayı yeğleyip yazmaya çekilmiştir.

Eğitime özel önem veren babasının yönlendirmesiyle, parlak bir eğitim alan, küçük yaştan itibaren Latince ve Yunanca kaynaklar üzerinde çalışan Montaigne, edindiği bilgi hazinesini kendi çok renkli yaşam deneyiminden ve kendi aklının süzgecinden geçirerek, insan olma erdeminin belli başlı esaslarını kendi üzerinde denemeler yaparak işler. Eserine başlık olarak seçtiği “Les Essais” bugün daha çok denemek anlamında kullanılıyorsa da, Montaigne dönemi Fransızcasında ayar ölçmek, değer biçmek anlamına daha yakındır.

Montaigne tüm yazılarında nihai yargılara varmaz; kendi görüşlerini yoklar, değerlerini analiz eder, aslında o konuda yalnızca kendini tartar ve aklın en elverişli yolunu Antikçağ felsefesinin ustalarına danışarak işaret eder. Nasılsa o da herkes gibi insanlık halinin bütün niteliklerini –farklı farklı ayarlarda olsa bile– taşımaktadır. Açık ve sade mizahi dili ona eğitimli azınlığı kat kat aşan büyük bir okuyucu kitlesi kazandırmıştır. Retorik tekniklerini ustaca kullandığı derin, içe işleyen bir üslubu vardır. İşlediği konunun tabularına dokunmaktan çekin-

mez. Muhakeme gücü, zaman zaman yaşadığı melankoli nöbetleri ve ölüm saplantısına rağmen şaşırtıcı derecede sağlam ve dengelidir.

Çağında hüküm süren teolojik konuları ise birçoklarından daha iyi kavramıştır ve ona göre ters düşmemek koşuluyla “vahiy”in akıl, bilgi ve düşünce ile irdelenmesi Tanrı’nın isteğidir.

Böylelikle ulaştığı olabildiğince özgür yaklaşımı ve olabildiğince özgür anlatımı ile tabuları yıkıp yol açıcı olmuştur. Bu yol açıcılığı göz korkutarak, vaaz vererek ya da akademik bir azamette yapmaz, aklının yattığını bizim de görmemizi sağlar. Aklın ve gerçeğin esaslarına göre dengeli ve kendinden hoşnut halle nasıl ulaşmalı, nasıl iyi yaşamalı ve ölmeli? Bu arayışı kendi üzerinde başlatır ve kültürde, sanatta, felsefede yüzyıllara ilham veren “daha çok insan olmak” atılımına dönüştürür.

Montaigne’e göre yaşamdaki her şey gibi düşünmenin de zevk vermesi gerekir. Acı ve korku zorunlu değildir. Epiküryen Hazcılık yaşama gücünü şekillendirmiştir. Doğuştan kuşkucudur, bu septik tavrının zevkini de derin sorular sorarak çıkarır. Yine de önerdiği genel kural şudur: Her birey kendi gerçeğine –doğuştan özelliklerine– olabildiğince uygun ve olabildiğince makul yaşayabilecek kadar bilgedir.

Denemeler’in iki ciltlik ilk baskısı 1580 yılında yayınlanır yayınlanmaz Montaigne büyük bir okur ilgisiyle karşılaşır. Ancak, yaşamak için sağlam, akılcı ve erdemli bir yol arayan insana rehberlik yapmakla kazandığı saygı çok daha büyüktür. 1588 yılında bir üçüncü cilt ekler. Değişiklikler ve ekler ölümüne dek sürer.

Bu seçkiyi keyif ve coşkuyla, tek bir satırını atlamadan okuyacak, genç-yaşlı, kadın-erkek, kim olursanız olun kendinizi daha donanımlı ve daha olgunlaşmış hissedeceksiniz.

Okuyucuya

Ey elinde bu kitabı tutan okur!

Elindeki doğru sözlü bir kitaptır, başından beri beni yazmaya iten özel ailevi bir amaç dışında bir beklentim yok. Bil ki; bu kitap sana uzatılmış candan bir dost elidir. İtibarıma hizmet etmekle bile ilgilenmedim zira bu, yeteneklerimi aşan bir tasarı olurdu.

Bu kitabı, beni kaybettiklerinde –yakında buna katlanmaları gerekecek gibi– kişiliğimin karakteristik ve hoş taraflarıyla onlara yeniden “Bakın işte buradayım” diyebilmek için yalnızca akrabalarım ve arkadaşlarıma armağan etmek istedim. Böylelikle onlar beni belleklerinde daha canlı, daha tam yaşatabilecekler. Eğer niyetim dünyaya bir iyilik yapmak olsaydı daha iyi görünmeye özenip bezenerek kendimi üzerinde çalışılmış bir duruşla sunmak gereği duyabilirdim. Hayır, tek isteğim sade, doğal, gündelik halimle, zorlamaya ya da hileye kaçmadan kendimi resmetmek... İşte tam bunu görmek istiyorum. Burada, hayatın tam içinde, bozuk ve toplumsal sözleşmeye saygının izin verdiği ölçüde en ilkel şeklimi göreceksiniz, hele ki ben, doğanın ilkel kanunlarının tatlı özgürlüğü içinde yaşadıkları söylenen insanlar arasında olsaydım, sizi temin ederim kendimi bütünüyle, büsbütün çıplak resmetmeye can atardım.

İşte böyle ey okur, kitabımın konusu bendenizim, dolayısıyla siz siz olun, zamanınızı bu kadar boş, bu kadar gereksiz bir konuya harcamayın.

12

Dolayısıyla, uğurlar ola...

Montaigne

İnsan Denen Bilmece...

Birinin kalbini kırmışsak, ardından intikam saati gelip çatığında o birinin insafına kalmışsak, daha çok gönlünü alma yoluna gideriz, alttan alır, bağışlayıcılığına sığınır, kalbini yumuşatmaya çalışırız. Ancak bazen bir o kadar da bunun tam tersi bir tutum, her şeyi göze alarak meydan okumak aynı etkiyi yaratır.

Galler Prensi Edward (Kara Prens Edward, karakteri ve servetiyle saltanatın en unutulmaz ve dikkat çekici örneklerinden biridir) Fransızların geri adım atmaması nedeniyle büyük bir öfkeye kapılarak ordusuyla Limoges şehrine girdi. Katliama giriştiğinde şehir sakinlerinin ne kadın ve çocuklar için merhamet dileyen feryatları ne de ayaklarına kapanıp çırpınmaları onu durdurabildi; ta ki, şehrin iç mahallelerine doğru ilerlediğinde üç Fransız asilzadesinin direnişiyle karşılaşana dek... Bu üç asilzadenin tek başlarına, inanılmaz bir cesaretle şanlı ordusuna direnişi ilgisini çekti, bu olağanüstü kahramanlığa duyduğu saygının hatırına gazabının ateşi sönmeye yüz tuttu, sonrasında ise şehirde geriye kalan herkesin canını bağışladı.

İmparator III. Conrad, egemenliğini tanımayan Bavyera dükü Guelph'e boyun eğdirdiğinde ilk teklifindeki kabul edilemez şartları yumuşatmaya razı oldu, şehirdeki soylu ka-

dınların, maiyetlerindeki diğer kadınlarla birlikte yayan olarak ve yalnızca sırtlarında taşıyabilecekleri kadarını yanlarına alarak, onurlarına dokunulmaksızın şehri terk edebileceklerini buyurdu. Bunun üzerine o yüce gönüllü kadınlar kocalarını, çocuklarını ve dükün kendisini omuzlarına alıp kuşatmanın dışına taşıdılar.

Ben her iki durumda da kolayca sarsılırdım, çünkü merhamete ve sevecenliğe şaşılacak ölçüde zaafım var ve saygıdan daha çok sevgiyle harekete geçen bir mizacımdır.

Saldırıya uğrayan ve her iki türlü de sınanan üstün kişilerin, direnişi sürdürebilmek için bir noktada başka bir şeye razı olmaktan kaçınmayabileceklerini anlatması bakımından bu örnekler bana önemli görünüyor. Gözyaşını, yalvarmayı hor görerek bile olsa merhamet duyabilmek, kişinin kalbinin inceliğini, güzelliğini hatta yumuşaklığını –her ne kadar kadınlar, çocuklar ve zayıf yaradılışlı sıradan insanlara daha çok yakıştırılsa da– gösterir. Üstelik erkeklere özgü direngenliğin onurunu ve iyi niyeti elden bırakmamak kaydıyla sırf yığıtlığın kutsal imgesine duyulan saygı uğruna merhamete gelmek ancak güçlü, eğilip bükülmeyen mizaçların işidir.

İnsan gerçekten de hayatın müthiş kendini beğenmiş, değişken ve kararsız bir öznesidir, ona dair sabit ve kesin hükümler ortaya koymak çok zordur.

İşte örneklerimin tamamen tersi bir örnek: Aman dileylene bağışlayıcılığıyla bilinen Büyük İskender, insanlığın güç timsali, büyük zorluklarla Gazze’yi kuşattı, fırtına gibi esip savurduktan sonra şehrin komutanı Batis’e yöneldi. Tüm çatışma boyunca onun şaşırtıcı cesaretinin kanıtlarına şahit olduğu Batis şimdi her yerinden yaralanmış, kanlar içinde, bütün adamları tarafından terk edilmiş ve silahsız olarak

elindeydi. Ama O hâlâ etrafını çeviren birkaç Makedon'un ortasında her yandan inen darbelere karşılık vermeye çabalararak savaşımaya devam ediyordu.

İskender, pahalya mal olmuş zaferin hırçınlığıyla seslendi: "Ölmeyi dileyecek ama ölmeyeceksin Batis, bir tutsak olduğunu unutma, tutsaklığın aklına gelebilecek her türlü ıstırabını çekeceksin."

Batis tek kelime bile karşılık vermeyince İskender, onun bu mağrur ve asi sessizliği karşısında şöyle seslendi: "Diz çökemiyor musun? Bir tek kelimeyle bile olsun aman dilemeye dilin varmıyor mu? Ağzından çıkmayacaksa bu suskunluğunu iniltilerinle kıracağım." Ve böylece bir öfke seline kapılarak topuklarının delinip bir at arabasının arkasına bağlanmasını ve diri diri sürüklenmesini emretti.

Tembellik Zor Zanaat

Nasıl ki, nadasa bırakılan topraklar zenginleşip bereketlendiğinde üzerlerini yüzlerce binlerce çeşit yabancı ot sarıyor ve biz buna engel olarak, yarar sağlayacak nitelikli tohumlarla toprağı işleyip hepsine görev yüklüyorsak; nasıl ki, bir dişi tek başına üreyemez ve sağlıklı bir nesil dünyaya getirebilmek için bir ersuyuna gerek duyarsa zihinlerimizin işleyişi de tıpkı böyledir. Dizginlerini ele alıp verimli olabilecekleri belirli konular üzerinde tutmayı sağlayamazsak ipe sapa gelmez başıboş düşüncenin yaban topraklarında bir aşağı bir yukarı döner dururlar.

Demek oluyor ki, aptallığa, ipini koparmış deliler gibi abuk sabuk saçmalamaya, böyle çalkantılarda yalpalamaya gerek yok.

Belli bir amacı olmayan ruh kayıp bir ruhtur. Hep denir ya; her yerde varsan hiçbir yerde yoksundur.

*Küçük de olsa hiçbir yerde evin yoksa
Maksimus, nerede olsa yaşarsın.*

— MARTIALIS —

Kısa bir süre önce ömrümün geri kalan küçük kısmını kendime adamaya, sessiz sedasız, gözlerden uzak yaşamaya

karar vererek köşeme çekildim; bana öyle geliyordu ki aklıma yapabileceğim en büyük iyilik zihnimi kendini gözden geçireceği, yalnız kendisiyle ilgileyeceği, telaşa kapılmadan kendi hakkında düşüneceği mutlak bir aylaklık içinde tutmaktı. Geçen zaman kilolarıma kilo katmış ve olgunlaşmışım, bunu yapabilmenin daha kolay olacağını umuyordum.

Ne yazık ki tam aksi oldu: Zincirlerinden kurtulan zihnim, binicisini üzerinden silkeleyip atan bir at gibi şahlanaarak hiçbir binicinin başaramayacağı bir süratle belaya koşmaya başladı. Hiçbir kural ve uygunluk tanımadan birinden diğerine geçerek öyle umacılar, öyle fantastik canavarlar üretti ki, aklım bu görülmemiş acayipliklerini görür de belki kendinden utanır diye umut ederek hepsini kaydetmeye başladım.

Avare akıl daldan dala konar.

M. A. LUCANIUS

***“Her anı deneyerek öğrenen ruhumla,
kendi kendimin çırağıyım.”***

Ortaçağın kanlı ve zorlu yıllarında, yazmak için köşesine çekilen Montaigne, kendini böyle ifade eder. Ardından bu “doğru sözlü” kitabı “okura uzatılmış candan bir dost eli” diye sunar.

Denemeler seçkisi, insan duyarlılığının, eğilimlerinin, alışkanlıklarının bir tür envanteridir. Değindiği konular ufuk açıcı niteliktedir.

Montaigne’in bu yapıtı, yayınlandığı dönemden günümüze 500 yıllık bir süre boyunca sanatta, edebiyatta, felsefede birçok ustaya ve kimi düşünce akımlarına esin kaynağı olmuş, dillere yerleşen birçok deyim ve anlatım biçimine şekil verdiği için başucu kitap sayılmıştır.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1924-8



9 789751 419248